

לימוד תורה בלילה

1. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ג עמוד ב

אמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בלילה - הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר: יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי, מה טעם יומם יצוה ה' חסדו? משום דבלילה שירו עמי. איכא דאמר, אמר ר"ל: כל העוסק בתורה בעולם הזה הדומה ללילה - הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום, שנאמר: יומם יצוה ה' חסדו [וגו'].

2. תלמוד בבלי מסכת תמיד דף לב עמוד ב

. תנא רבי חייא: כל העוסק בתורה בלילה - שכינה כנגדו, שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה'

3. מהרש"א חידושי אגדות מסכת תמיד דף לב עמוד ב

כל העוסק בתורה בלילה כו'. דרנת תפלה קבוע ליכא בלילה לראש אשמורות דהיינו בב' חלקי הלילה כו' כפרש"י בספר איכה אלא רנה של תורה קאמר כמו שת"י ע"ש וכדאמרינן בעירובין לא איברא לילה אלא לגירסא וקאמר שפכי כמים לבך הוא ג"כ רמז על התורה שנמשלה למים שנאמר הוי כל צמא לכו למים וגו' וק"ל:

4. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף סה עמוד א

אמר רב יהודה: לא איברי ליליא אלא לשינתא. אמר רבי שמעון בן לקיש: לא איברי סיהרא אלא לגירסא. אמרי ליה לרבי זירא: מחדדן שמעתך! אמר להו: דיממי נינהו. אמרה ליה בריתיה דרב חסדא לרב חסדא: לא בעי מר מינס פורתא? - אמר לה: השתא אתו יומי דאריכי וקטיני, ונינום טובא.

5. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יח עמוד ב

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה - שוב אינו נחרב, שנאמר ולא אמר איה אלוה עושי נתן זמירות בלילה.

6. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף קי עמוד א

שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות - מאי בלילות? א"ר יוחנן: אלו ת"ח העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהן הכתוב כאילו עסוקים בעבודה

7. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ג עמוד ב

ודוד בפלגא דליליא הוה קאי? מאורתא הוה קאי! דכתיב: קדמתי בנשף ואשועה, וממאי דהאי נשף אורתא הוא - דכתיב בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה! אמר רב אושעיא אמר רבי אחא, הכי קאמר (דוד): מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. רבי זירא אמר: עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס. מכאן ואילך היה מתגבר כארי. רב אשי אמר: עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך בשירות ותשבחות. ונשף אורתא הוא? הא נשף צפרא הוא! דכתיב ויכס דוד מהנשף ועד הערב למחרתם, מאי לאו מצפרא ועד ליליא! - לא, מאורתא ועד אורתא. - אי הכי, לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב! - אלא אמר רבא: תרי נשפי הו, נשף ליליא ואתי יממא, נשף יממא ואתי ליליא.

8. משנה מסכת אבות פרק ג משנה ד

[*] רבי חנינאי בן חכניאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו:

9. דף על הדף עירובין דף סה עמוד א

ראה בשפ"א על המשנה (פ"ג דאבות מ"ד): הנעור בלילה וכו' הרי זה מתחייב בנפשו. "יש לומר דרק בלילה קפדינן אבטלה דהא לא איברי לילה אלא או לשינתא, או לגירסא ואז הזמן פנוי ללמוד". עכ"ל.ק.

10. מהרש"א חידושי אגדות מסכת עבודה זרה דף ג עמוד ב

כל העוסק בתורה בלילה כו'. לפי שמדרך המנדד שינה בלילה שיהו פניו זועפות ביום אמר בעוסק בתורה ומנדד שנתו בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד שהוא מאירת פנים ביום כי היא ממתת החסד כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו והכי אמרינן בפ"ק דמגילה אסתר ירקרקת היתה אלא שהקב"ה משך עליה חוט של חסד שהיא מאירת פנים ששהא נראית יפה כפרש"י וקרא התורה שירה דכתיב כתבו לכם את השירה וגו'!

11. מרומי שדה מסכת עבודה זרה דף ג עמוד ב

שם. כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום כו'. ופ"י רש"י נותן חינו בעיני הבריות. ולי נראה דסיפיה דהאי קרא מפרש מהו חסד, תפלה לא' חיי, שמתקבל תפלתו. וזהו חן וחסד כדתניא בספרי על המקרא יאר ה' פניו אליך ויחנך. והיינו דאי' במס' תמיד פ"ד כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, שנא' קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני א'. וסיפיה דקרא שאי אליו כפיך וגו'. ובתהלים פ"ד כתיב יום צעקתי בלילה נגדך, תבא לפניך תפלת. פי' אותו יום שצעקתי בלילה שלפניו נגדך אז תבא לפניך תפלת:

12. משך חכמה פרשת ויקרא

עוד יש לומר דהכוונה של לימוד בלילה הוא שלומד בעת אופל, לא לכבוד רק בסתר, בצנעא בעת הדחק. והלומד על מנת להתכבד או לעשות רב או להשלים את נפשו הוא כזורע, ואחרי כן כשבא לעת התועליות נעשה כקוצר. וזה "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו" (תהלים קכו, ה). נאמר על כל מפעלות האדם, אם לא בא עדיין התכלית נעשה כזורע לאיזה פעולה, ואין זה שעת רינה. אבל העוסק בתורה במסותרים ולבלי לאיזה תכלית, רק התקשרותו לתורה הוא התכלית, אם כן השכר שלו הוא משיג בעת עסקו בתורה! וזה "קומי רוני בלילה" - שתיתכף בעת הלימוד ירונון מטוב לב, כי קשור הוא להשם יתברך מדי עסקו בתורה וטועם נועם התורה האלקית ודו"ק:

13. רמב"ם משנה תורה הלכות תורה ג:א

בְּשִׁלְשָׁה כְּתָרִים נִכְתְּרוּ יִשְׂרָאֵל. כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר כְּהֵנָה וְכְתָר מַלְכוּת.

14. רמב"ם משנה תורה הלכות תורה ג:ג

אָף עַל פִּי שְׁמִצּוֹה לְלַמֵּד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אֵין אָדָם לְמַד רַב חֻקְמוֹתוֹ אֶלָּא בַּלַּיְלָה. לְפִיכָךְ מִי שֶׁרָצָה לְזַכּוֹת בְּכֶתֶר הַתּוֹרָה יִזְהַר בְּכָל לַיְלֹתָיו וְלֹא יֵאבֵד אֶפְלוֹ אֶחָד מֵהֶן בְּשִׁנָּה וְאֶכֶלָּה וְשִׁתְיָה וְשִׁיחָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֶלָּא בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְדַבְרֵי חֻקְמָה. אָמְרוּ חֻקְמִים אֵין רְנָה שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בַּלַּיְלָה שְׁנֵאמַר (איכה ב יט) "קוּמִי רְנִי בַּלַּיְלָה". וְכָל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה חוּט שֶׁל חֻסָּד נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם שְׁנֵאמַר (תהילים מב ט) "יוֹמָם יִצְוֶה ה' חֻסָּדוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי תִפְלֶה לְאֵל תִּי".

15. איכה פרק ב

(יט) קוּמִי רְנִי בַּלַּיְלָה לְרֵאשׁ אֲשֶׁמְרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם לְבָבִי נִכַח פְּנֵי אֲדָנִי שְׁאֵי אֶלְוִי כַפִּיךָ עַל־נַפְשִׁי עוֹלְלִיךָ הַעֲטוּפִים בְּרַעַב בְּרֵאשׁ כְּלִחוּצוֹת:

16. ספר המצוות לרמב"ם, עשין ה'

ולשון ספרי ולעבדו זו תפילה. ואמרו גם כן ולעבדו זה תלמוד... ואמרו (מדרש תנאים ממדרש הגדול פ' ראה) עבדה בתורתו עבדה במקדשו. כלומר ללכת שם להתפלל בו...

17. תהילים קלד:א

(א) שִׁיר הַמַּעֲלֹת הַגָּה | בְּרָכּוֹ אֶת־ה' כְּלַעֲבָדִי ה' הַעֲמָדִים בְּבֵית־ה' בַּלַּיְלֹת:

(ב) מדרש תהילים שם

אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה מעלה אני עליהם כאלו עוסקים בעבודה.

18. Rabbi Joseph B. Soloveitchik – Shiurim L'Zecher Aba Mari z"l

מה מחדש מושג הכתר? והנה המכנה המשותף בכהונה ובמלכות הוא כי כתרים אלה ניתנים רק לאחר משיחה בשמן המשחה: בין כהן גדול ובין מלך משוחים ונקראים משיחי ה'. תוצאה אחת למשיחה, והיא קידוש הגברא. המינוי לכהן גדול ולמלך מחדש קדושה פנימית המקרינה תפארת ומעוררת התעצמות אישית באדם....

לאור זה אנו מבינים המונח "כתר תורה" כאחד משלשת הכתרים שנכתרו בהם ישראל. כתר פירושו עליית הגברא, התעצמות אישית. התורה מטהרת ומקדשת ומעניקה לוית חן לאדם... והנה ביחס לתלמוד תורה בלילה, מצינו בילקוט (משלי לא ו): "ותקם בעוד לילה – ר' יוחנן וריש לקיש. ר' יוחנן אמר אין רנה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה, ריש לקיש אמר ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה." ונראה שהרמב"ם סבר כי לא נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש ודברים משלימים הדדית...

הסגולות של לילה משתייכת לא לקיום לימוד כי אם לחובת עבודה שבלב על ידי תורה. אי אפשר לאמר שישינו הידור מסויים במצות "והגית" ללמוד בלילה, כי הלא הכתוב אומר, "והגית בו יומם ולילה", והשווה חובת לימוד היום עם חבות לימוד הלילה... אולם ביחס לחלות לימוד בתורת עבודה שבלב על פי ההלכה, "ולעבדו – עבדה בתורתו", נחלקו העונות: לילה עדיפא מיום. ... הסגולה בלימוד לילה מרוכזת בקיום עבודה שבלב על ידי תלמוד תורה. "קומי רוני בלילה" לרנה של תורה – זוהי עבודה שבלב; "ובלילה שירה עמי תפלה לא-ל חיי" ... רק לאחר שביאר ענין כתר תורה, והוא עבודת הקב"ה על ידי תורה, הביא מאמרי רז"ל בנוגע ללילה, שכן לזמן זה זיקה מיוחדת לעבודת ה', כמבואר בפסוק בתהילים (קלד, א): שִׁיר הַמַּעֲלֹת הַגָּה בְּרָכּוֹ אֶת־ה' כְּלַעֲבָדִי ה' הַעֲמָדִים בְּבֵית־ה' בַּלַּיְלֹת. עבדי ה' – בלילות.

What is added by the concept of a crown? The common denominator of priesthood and kingship is that these crowns are given only after being anointed with the anointing oil. Both the High Priest and the King are called the anointed ones of G-d. There is one result of anointing – the sanctification of the person. The appointment of the High Priest and the King introduce a new inner sanctity which illuminates with glory and awakens personal intensification in the person... In light of this, we understand the phrase "the crown of Torah" as one of the three crowns with which the Jewish people were crowned. A crown means the elevation of the person, personal intensification. Torah purifies and sanctifies and gives a necklace of grace to a person...

Regarding Torah study at night, we find in the Yalkut (Mishlei 31:6): "And she arose while it was still night" – Rabbi Yochanan and Reish Lakish have a dispute. Rabbi Yochanan says 'that there is no song of Torah except at night, as it says, "arise and sing at night.'" Reish Lakish says 'at day and night, as it says, "and you shall meditate on it at day and night.'" It seems that the Rambam held that Rabbi Yochanan and Reish Lakish do not argue; rather, their words complement each other.

The uniqueness of night relates not to the fulfillment of the study of, but rather to the worship of the heart through Torah. It is impossible to say that there is a preference of the commandment to "meditate" by learning at night, for the verse says "and you shall meditate on it at day and at night," and equated the obligation to study during the day to that at night... However, regarding the status of learning as worship of the heart, based on "to worship Him – worship Him through his Torah," the times are different. Night is better than the day... The uniqueness of learning at night is focused on the fulfillment of worship in the heart through Torah study. "Arise and sing at night" – the song of Torah – that is worship of the heart. "At night song is with me, a prayer to the living G-d. Only after explaining the concept of the crown of Torah, of worship G-d through Torah, did the rabbis bring regarding night that this time has a special connection to worshipping G-d, as the verse in Psalms says: A song of ascents. "Now bless the LORD, all you servants of the LORD who stand nightly in the house of the LORD." The servants of G-d – at night.

19. The Ladder of St. Augustine by Henry Wadsworth Longfellow

The heights by great men reached and kept/
Were not attained by sudden flight,
But they, while their companions slept,
Were toiling upward in the night./

20. Paradise Lost by John Milton

Their merry wakes and pastimes keep: / What hath night to do with sleep?/
Night hath better sweets to prove/ Venus now wakes, and wak'ns Love..../

21. Franz Kafka, when his niece asked to watch him write

You once said that you would like to sit beside me while I write. Listen, in that case I could not write at all. For writing means revealing oneself to excess; that utmost of self-revelation and surrender, in which a human being, when involved with others, would feel he was losing himself, and from which, therefore, he will always shrink as long as he is in his right mind-- for everyone wants to live as long as he is alive-- even the degree of self-revelation and surrender is not enough for writing. Writing that springs from the surface of existence-- when there is no other way and deeper wells have dried up-- is nothing, and collapses the moment a truer emotion makes the surface shake. That is why one can never be alone enough when one writes, why there can never be enough silence around one when one writes, why even night is not night enough.

22. Quiet by Susan Cain

Wozniak did most of the work inside his cubicle at Hewlett Packard. He'd arrive around 6:30 am. and, alone in the early morning, read engineering magazines, study chip manuals, and prepare designs in his head. After work, he'd go home, make a quick spaghetti or TV dinner, then drive back to the office and work late into the night. He describes this period of quiet midnights and solitary sunrises as "the biggest high ever." His efforts paid off on the night of June 29, 1975 at around 10:00 pm when Woz finished building a prototype of his machine. He hit a few keys on the keyboard—and letters appeared on the screen in front of him. It was the sort of breakthrough moment that most of us can only dream of. And he was alone when it happened.

Intentionally so. In his memoir, he offers this advice to kids who aspire to great creativity:

Most inventors and engineers I've met are like me—they're shy and they live in their heads. They're almost like artists. In fact. The very best of them are artists. And artists work best alone where they can control an invention's design without a lot of other people designing it for marketing or some other committee. I don't believe anything really revolutionary has been invented by committee. If you're that rare engineer who's an inventor and also an artist, I'm going to give you some advice that might be hard to take. That advice is: Work alone. You're going to be best able to design revolutionary products and features if you're working on your own. Not on a committee. Not on a team.

23. http://www.huffingtonpost.com/susan-cain/putting-yourself-out-there-tips_b_5019024.html

When I was a child at summer camp, I noticed a strange pattern. I was horribly homesick first thing in the morning, often waking up with a stomach ache. But as the day wore on, the homesickness faded. By nighttime, I was carefree and having a grand time. Each night, I was sure I'd wake up the next morning feeling just as strong. But the homesickness always came back. Back then I couldn't explain this pattern, but I can now. Cortisol. Cortisol is a stress hormone, and it peaks in the morning and steadily dissipates throughout the day. For some of us, these peaks and falls are especially pronounced. So while you probably think most clearly first thing in the morning, you may be at your least inhibited at night. I've noticed that interesting turns of phrase and associative leaps come much more easily in the evening hours. And indeed creativity researchers believe that a relaxed brain, a brain that is not in the grip of anxiety or blocked by other psychological barriers, is a more creative brain.

24. Summary of the Rav by Rav Elyakim Krumbein

"עבודה שבלב"? הר"ד מעלה שלוש נקודות (שם, עמודים ז' - ט):

א. תורה היא קבלת עול מלכות שמים - "ההפגנה היותר נהדרת של השתעבדות לקב"ה ולתורתו".

ב. תפילה היא בקשה מה' על צרכיו של הלומד. הרמב"ם משתמש בפסוק "קומי רוני בלילה" (איכה, פרק ב', פסוק י"ט) כדי לתאר את מעשה הלימוד; והרי המשכו של אותו מקרא הוא "שפכי כמים לבך נוכח פני ה', שאי אליו כפיך על נפש עוללך". מכאן שתורה מהווה "בקשה אילמת ומקיפה, אשר על ידה הוא משליך יתרו על ה'".

ג. על פי דברי ריש לקיש, שהמקרא "בלילה שירו עמי" (תהלים, פרק מ"ב, פסוק ט') מתייחס לתורה (ע"ז ג:), יש להסיק שתורה נחשבת כאמירת שירה לפני הקב"ה. הישנו שבח גדול מזה שאדם צולל בתהומות מחשבת התורה? אין ספק שמימוש הקיום של "עבודה שבלב" כאן מחייב מודעות, אם מפורשת ואם סמויה, לכל הערכים הפנימיים המוזכרים בהקשר של הלימוד.

בדרך זו מסביר הר"ד גם את המדרש על בקשתו של דוד המלך, שמזמורי תהלים ייחשבו כלימוד תורה. היסוד לבקשה הוא שלשניהם יש קיום משותף של "עבודה שבלב".

בהמשך דבריו מציין הרב את כוחה של תורה, כאשר היא נלמדת באופן זה של "עבודה שבלב", לחולל מהפך מוסרי באישיות: על ידי לימוד תורה אדם זוכה לא רק לחכמה וידיעתה כי אם גם לקדושה וטהרה אישית. גסות רוח נעלמת, ועדינות יורשת את מקומה. שטחיות חולפת ועמקות המחשבה מחליפה... הכוח הרוחני באדם מתרחב וקומתו המוסרית מתבלטת. (שם, עמודים י"ג - ט"ז).

מצאנו כאן את השילוב של כוונות וערכים נפשיים במסגרת הלימוד הקוגניטיבי, לא כהוספת כוונה בעלמא, אלא בשינוי מהותי במהות ובמשמעותו. לא סתם לימוד, אלא לימוד בתור עבודה שבלב. הר"ד מוסיף עוד מושגים למערכת "הפעלים" שלנו ביחס לתורה: אנחנו מקבלים עול מלכות שמים באמצעותה, אנחנו מתפללים בה ושרים אותה. אנחנו מיטהרים בה, מתקדשים בה, ועולים במדרגתנו הרוחנית. תובנותיו הרוחניות של הרב נאמרו כאן בסגנון למדני-הלכתי, והמעין בפנים יצא נשכר.

25. שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו

סעיף כג: מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה, כה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפי' אחת מהן בשינה, באכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהם, אלא בדברי חכמה ותלמוד תורה. הגה: כי אין אדם לומד רוב חכמתו כי אם בלילה. (לשון הטור מרמב"ם). ויש לאדם להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב ואילך, ומאן דלא מוסיף, כו יסיף. (נ"י פרק יש נוחלין).
סעיף כד: כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה, אש אוכלתו.

26. משנה ברורה סימן רלח ס"ק א

(א) בלימוד הלילה וכו' - כדאמרינן לא איברי לילא [א] אלא לגירסא וכיון דלכך נברא הלילה ע"כ צריך לזהר בה יותר ואיתא בגמרא כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום שנא' יומם יצוה ד' חסדו ובלילה שירה עמי. עוד אמרו [מנחות ק"י] ת"ח העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהן הכתוב כאלו עסוקין בעבודה ומייתי שם מקרא. עוד אמרו [תמיד ל"ב] כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר קומי רוני בלילה [היינו לעסוק בתורה] וכתוב בתורה שפכי כמים לבך נוכח פני ה' וכתב הרמב"ם והובא ב"ד סי' רמ"ו הרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכו' ומה דכתב בכל לילותיו היינו דאפילו בקיץ בלילות הקצרים כגון בתמוז שאז נקבע הלילה העיקר לשינה כמו שכתבו התוספות אפ"ה צריך עכ"פ ללמוד מעט קודם השינה [אחרונים] ועיין לעיל בסימן א' במ"ב סק"ט:

27. פרישה יורה דעה סימן רמו

(גב) לפיכך מי שירצה לזכות בכתר של תורה יזהר בכל לילותיו. נראה לי כל לילותיו כמשמעו דאפילו בלילי תקופת תמוז הקצרים ג"כ ילמוד ואחד המרבה ואחד הממעט (ברכות ה ב) מכל מקום ילמוד מעט. ומ"ש (עירובין סה א) לא איברא לילה אלא לשינתא ומוקי לה (בתוס' שם ד"ה אלא) בלילי תקופת תמוז נראה לי דר"ל דאז יהיה לו עיקר הלילה לשינה ומיעוטו לגירסא ועל דרך שאמרו שם לא איברא סיהרא אלא לגירסא ומוקי לה בלילי תקופת טבת הארוכים ובודאי אז ג"כ צריך לישן ולא ילמוד כל הלילה אלא רצונו לומר העיקר יהיה לו אז ללמוד מחמת אריכות הלילות. וכמו שכתבתי ג"כ כל זה באורח חיים סימן רל"ח (אות א):

28. ט"ז אבן העזר סימן כה

ודכוותיה מצינו שכתב הרמב"ם על פסוק בכל דרכיך דעהו דהיינו מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השי"ת יש לו שכר כמו שמתענה ודברים אלו אסמכתא אקרא שוא לכם משכימי קום וכו' דהיינו שיש ת"ח מנדיין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה ובאמת יכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה על כן אמר שוא לכם דהיינו בחנם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילה וממעטים שנתם זה בחנם כי כן יתן ה' לידידו שינה דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה נותן לו הקדוש ברוך הוא חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו כי הכל הולך אחר המחשבה

29. דף על הדף עירובין דף יח עמוד ב

וצריך לחלק בין לימוד של עיון שלעיון עדיף ללמוד ביום. וכך היה הלימוד בבבל בעיון, כדמצינו שר' זירא שעלה לאר"י ישב מאה תעניות שישכח הלימוד בעיון.

ובאר"י למדו בבקיאיות וזה עדיף ללמוד בלילה, ולכן כששאלו חבריו את ר' זירא מחדדן שמעתתיך, השכיל במליצתו ואמר דיממא ניהו, היינו שלימוד זה שלמד זה עוד ממה שלמד בבבל בעיון, ולימוד זה היה ביום. אבל באר"י הם למדו משניות וחזרו על זה הרבה פעמים, ובזה מבואר המדרש בראשית רבה (פס"ט) ויקץ משנתו היינו ממשנתו, שבליילה למד משניות, וכמו שאמרו בתרגום (איכה ב' י"ט) קומי רוני בלילה עסוקי במשנה: בלילה. ובמגילה (דף לב ע"א תוס' ד"ה - וכשונה) כתבו וז"ל שהיו רגילים לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונים אותן על פה וע"י כך היו נזכרים יותר. וא"כ מובן מה שמביאין ללימוד של לילה פסוק שקורא ללימוד זמר, כי הלימוד בלילה היה נוהג באר"י, ובאר"י למדו משניות וחזרו עליהם כמה וכמה פעמים וכדי לזכור לומדים בשירה.

30. דף על הדף עירובין דף יח עמוד ב

והגמ' בסוגיין יש ליישב עז"ה, דאי' במדרש תנחומא (פ' כי תשא סוף אות ל"ו) "מנין ה' יודע משה אימתי יום, אלא כשהקב"ה היה מלמדו תורה שבכתב היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו על פה משנה ותלמוד היה יודע שהוא לילה" (דעפ"ז הנהיגו הקדמונים שלא ללמד במקרא בלילה), וא"כ מיושב סוגיא זו בטוטר"ד, דהרי תורה שבע"פ הרי למדנו במס' מגילה שצריך ללמד רק בזמרה, ובלילה הרי הזמן ללמד רק תורשבע"פ, וא"כ כאן שכתוב בית שנשמעין בו ד"ת בלילה, ד"ת הכוונה לתורה שבע"פ, שפיר תורה שבע"פ יש ללמד בזמרה, וע"כ קורא לו לד"ת זמירות בלילה, ובמס' סוטה קרא דוהמע"ה לחוקיך, היינו תורה שבכתב, זמרה, ובתורה שבכתב אין לקרותו בזמרה. ע"כ

31. אורות התורה" (פרק ה, טז)

ריבוי הלימוד - מקשר את הקדושה העליונה ברוחו (אל רוחו) של האדם, אף על פי שאינו יורד לעומקם של דברים, ולפעמים פועל עליו לטובה עליונה גם כשאינו יודע את הפשט במה שלמד, אבל צמא הוא לדבר ד' ללמוד הרבה, ומשביר את צמאונו בתלמוד מרובה, והנשמה מתעלה ... ובלמוד רזי תורה, אף על פי שאינו מבין את העניינים לפרטיותם, ונדמה לו כאילו הוא עוסק בציורים שמענים את נפשו ... מכל מקום - אחר הלימוד - האורה מופיעה עליו, והוא בכלל "כל העוסק בתורה בלילה - שהקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום ..."